

PROBLEME ȘI PERSPECTIVE ALE SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE DIN MUNȚII ORĂȘTIEI *

Problema majoră care se ridică acum în fața colectivului șantierului arheologic Grădiștea Muncelului este aceea a redactării monografiei cetăților și așezărilor dacice din această zonă a Carpaților Meridionali. Evident, în momentul de față aceasta trebuie privită ca o sarcină de perspectivă, dar, după părerea noastră, de perspectivă apropiată.

Bogăția arheologică cu adevărat uluitoare, nesecată, a ținutului va face ca proiectata monografie să fie, într-un anumit sens, inevitabil, provizorie. Ea nu devine însă prin aceasta mai puțin necesară și, cu tot caracterul ei fatal incomplet, va trebui să reflecte principalele realizări în studiul traiului dacilor și să cuprindă concluzii valabile în problemele cele mai importante.

Sintem, poate, încă destul de departe de redactarea definitivă a monografiei cetăților și așezărilor dacice din Munții Orăștiei. Dar pentru noi devine din ce în ce mai clar care sînt principalele probleme pe care ea va trebui să le rezolve. În aceeași măsură se limpezesc pentru noi lacunele existente pînă azi în cunoștințele noastre. Lacunele acestea sînt *problemele săpăturilor arheologice din Munții Orăștiei*, iar lichidarea lor constituie *perspectivele acestor lucrări*.

În comunicarea noastră ne vom opri, cum e și firesc, numai asupra unora din problemele și perspectivele șantierului Grădiștea Muncelului. Prima dintre ele este *problema întinderii zonei așezărilor dacice și a densității populației ei*.

Se credea pînă nu demult că așezările dacice cuprind aproape exclusiv zona deluros-muntoasă de la sud de Orăștie și că sistemul de fortificații se reduce la cetățile de la Sarmizegetusa, Piatra Roșie, Blidarul și Costești (neuitînd, bineînțeles, întăriturile mai mici din împrejurimile acestor cetăți)¹. Cetatea de la Căpilna era desigur cunoscută, dar ea era considerată, măcar tacit, o excepție

* Comunicare prezentată în cadrul Sesiunii științifice a Institutului de arheologie al Academiei R.P.R., din 15—21 mai 1961.

¹ Cf. de exemplu, C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie. Monografie arheologică*, Ed. Acad. R.P.R., 1954, p. 13.

și de obicei nici nu intra în discuțiile despre statul dac, despre zona lui centrală etc. Credem că a sosit momentul să abandonăm definitiv acest mod de a privi lucrurile.

În primul rînd, recunoașterile efectuate în ultimii ani au demonstrat că așezările dacice coboară pe valea Apei Orașului cel puțin pînă la Bucium, la 8 sau 10 km spre nord de cetățuia Costeștilor¹. Avem toate motivele să credem că vom găsi urmele acestor așezări pînă la Mureș.

În al doilea rînd, descoperirea complexelor păstorești de pe Rudele, Meleiau și Timpul² a dovedit că există așezări dacice și în stînga Văii Godeanului, iar recunoașterea făcută pe muntele Titiana, deși n-a dat rezultate absolut concludente, lasă speranța că vom afla astfel de așezări încă mai spre miazăzi.

În al treilea rînd, și acesta e lucrul cel mai important, în ultima vreme s-au descoperit două noi cetăți dacice: cea de la Tilișca și cea de la Piatra Bolii-Bănița³, aparținînd, neîndoielnic aceluiași complex ca și cetățile din zona propriu-zisă a Munților Orăștiei. Așadar, pe de o parte, Căpilna a încetat să mai fie o excepție, descoperirea cetății de la Tilișca demonstrînd extensiunea zonei fortificațiilor pînă departe spre est. Pe de altă parte, cetatea de la Piatra Bolii infirmă părerea noastră mai veche⁴ că dacii n-au barat prin fortificații pătrunderea dinspre sud către Sarmizegetusa, bazîndu-se exclusiv pe inaccesibilitatea relativă a munților. Considerate împreună, ultimele descoperiri dovedesc că regiunea cetăților dacice e mult mai vastă decît ne închipuiam.

De aici rezultă, după părerea noastră, două concluzii:

a) Denumirea « cetățile și așezările dacice din Munții Orăștiei » nu mai este proprie, ea nereflectînd realitatea istorico-arheologică. Va trebui să găsim o altă modalitate de a desemna acest vast complex: de pildă « cetățile și așezările dacice din sud-vestul Transilvaniei » sau altceva în același gen.

b) Cercetările noastre trebuie extinse în spațiu. Sînt neapărat necesare urmărirea și studierea așezărilor dacice spre Mureș, poate pînă la Piatra Craivii, lingă Alba Iulia, și căutarea vestigiilor de legătură între Sarmizegetusa—Costești pe de o parte și Căpilna—Tilișca pe de altă parte. Întrucît este vorba de un mare complex unitar, ar fi de dorit ca toate aceste cercetări, de orice natură ar fi, de la Tilișca pînă la Piatra Bolii, să fie făcute de un colectiv larg, elastic, puternic, dar unic, subordonat unei singure conduceri, lucrînd după un plan unic, bazat pe o concepție unitară asupra țelurilor și metodelor lucrărilor.

În ceea ce privește densitatea locuirii așezărilor dacice din sud-vestul Transilvaniei, și ea pare să fi fost mai mare decît credeam. Nu ne mai putem mulțumi azi cu constatarea, justă de altfel, că zona muntoasă propriu-zisă a fost mai dens populată în epoca dacică decît acum. În această zonă muntoasă, mai temeinic cercetată în ultimii 12 ani, va trebui să tindem spre date mai precise, deși inevitabil aproximative, în timp ce la șes (pe valea Apei Orașului, de la

¹ H. Daicoviciu, în *Materiale*, VII, p. 316 și 317.

² Idem, în *Materiale*, V, p. 386—391 (în colaborare cu N. Gostar); VI, p. 341—349; VII, p. 308—315.

³ Săpăturile de la Tilișca au fost conduse de N. Lupu, directorul Muzeului Brukenthal din Sibiu, iar cele de la Piatra Bolii-Bănița de O. Floca, directorul Muzeului regional Deva, cărora le mulțumim călduros pentru informațiile date.

⁴ Cf. de ex., C. Daicoviciu, loc. cit.; C. Daicoviciu și H. Daicoviciu, *Sarmizegetusa, Cetățile și așezările dacice din Munții Orăștiei*, Fd. Meridiane, București, 1960, p. 10.

Costești spre nord) problema densității populației urmează a fi studiată deocamdată în vederea obținerii unor date de orientare.

Un alt aspect al cercetărilor, în care cunoștințele noastre suferă încă de multe lacune, este acela al *cronologiei și duratei așezărilor dacice din Munții Orăștiei*. Este a doua problemă la care ne vom referi în comunicarea noastră.

Singura dată absolut certă și, în același timp, precisă din istoria așezărilor dacice din Munții Orăștiei este aceea a sfârșitului lor: anul 106 e.n. În ceea ce privește începutul lor, n-am putea să dăm un răspuns categoric, întrucât săpăturile s-au desfășurat, pînă acum cel puțin, mai ales în largime. Evident, putem fi absolut siguri că în timpul lui Burebista multe din elementele acestui complex existau: turnurile de pe platoul cetății de la Costești erau locuite, cetatea de la Pietra Roșie domina valea Streiului și a Luncanilor, iar sanctuarul vechi de la Sarmizegetusa fusese clădit pe o terasă complet sau aproape complet artificială. Aceste fapte, alături de alte împrejurări, demonstrează că regiunea Munților Orăștiei era încă de pe atunci centrul puternicului stat dac începător și exclud ipoteza caracterului getic, « sud-tracic », al formațiunii politice conduse de Burebista și a progresiunii ei, mai mult sau mai puțin rapide, dinspre Cîmpia Munteană spre Transilvania¹.

Nu putem fi siguri nici măcar că toate aceste construcții impunătoare au fost ridicate *numai* începînd cu Burebista. Dacă Burebista devine rege al Daciei abia pe la 65 î.e.n., atît cetatea de la Costești, cît și sanctuarul vechi de la Grădiștea Muncelului ar putea data foarte bine încă din timpul domniei tatălui său, la care, foarte probabil, se referă Iordanes punîndu-i începutul pe la 82 î.e.n.

Și mai vrednică de atenție ni se pare chestiunea existenței sau inexistenței în Munții Orăștiei a unor urme de locuire anterioare formării statului. A existat oare aici un centru tribal, militar sau, mai degrabă poate, religios, devenit ulterior « capitala » tînărului stat dac? Deocamdată nu știm. Dar pentru a căpăta un răspuns, e nevoie ca cercetările noastre să se dezvolte nu numai în suprafață, cum arătam mai sus, ci și în adîncime. De pe acum ne este limpede că o parte din construcțiile surprinse de noi pe Dealul Grădiștii se ridică pe terase reamenajate, înălțate în mod artificial. E o împrejurare care ne permite să sperăm.

Un alt aspect al problemei duratei și cronologiei așezărilor dacice din Munții Orăștiei îl constituie necesitatea precizării istoriei lor de la Burebista la Decebal. În prezent sîntem prea puțin înaintați pe această cale, pe de o parte din pricina insuficienței dezvoltării a săpăturilor în adîncime, pe de alta din cauza lipsei unor criterii deosebitoare a construcțiilor și inventarului din diferitele perioade. Putem face, deocamdată, în mare, doar distincția între « faza Burebista » și « faza Decebal », avînd, de pildă, cvasi-certitudinea că folosirea andezitului la sanctuarele Sarmizegetusei datează din vremea ultimului rege dac sau că ceramica pictată de « stil dacic » aparține celei de-a doua jumătăți a sec. I e.n.

E posibil să nu reușim să obținem precizările dorite, dar sîntem datori să încercăm. Ele vor trebui căutate în studiul minuțios al ceramicii, al construc-

¹ Această « ipoteză getică » și chiar « sud-tracică » e formulată de D. Berciu, *Sînt geșii traci nord-dundreni ? Un aspect arheologic al problemei*, în SCIV, XI, 2, 1960, p. 261 și urm. Și R. Vulpe, în *Les Gêtes de la rive gauche du Bas-Danube et les Romains, in Dacia*, N.S., IV, p. 310—312 și notele 9—10, susține o părere analogă în ceea ce privește caracterul « getic » al lui Burebista și al statului acestuia.

țiilor (mai ales civile și religioase), al monedelor, al obiectelor de import și, acolo unde e cu putință, al stratigrafiei.

Ultima problemă asupra căreia vom stăruii este aceea a tipurilor așezărilor dacice din Munții Orăștiei și a posibilității identificării acestor așezări.

Dacă fortificațiile dacice sînt bine cunoscute, nu același lucru se poate spune despre așezările civile, care au fost mai puțin cercetate pînă acum. Tocmai în privința lor se pune problema tipului, căci recunoașterile și săpăturile mai vechi generaseră părerea că există un singur fel de așezări dacice, cu locuințele risipite prin poieni, pe terase, pe plaiurile dealurilor, despărțite fiind de distanțe destul de mari și, deci, asemănîndu-se satelor noastre de munte¹. E drept că Sarmizegetusa cu așezarea ei civilă ce se întinde pe o distanță de 3 km făcea excepție, dar caracterul ei cvasiorășenesc explica lesne această abatere de la regula generală.

Conducerea șantierului (acad. prof. C. Daicoviciu) a orientat investigațiile — prin recunoașteri deocamdată — în direcția satelor dacice. Cercetările recente, confirmînd existența tipului risipit de așezări, firesc de altfel într-o regiune muntoasă, au dus la descoperirea și a unor așezări compacte. La Bucium-Cărpeniș, de exemplu, așezarea dacică pare să ocupe un șes destul de întins, constituind un veritabil sat de cîmpie². La Fața Cetei, cele 40—50 de terase, amenajate artificial, dispuse în patru sau cinci etaje și prezentînd urme clare de locuire, ne furnizează imaginea unui susținut efort pentru crearea unei așezării compacte³. Noile puncte de interes arheologic semnalate pe teritoriul satului Costești — de la capătul lui de miazănoapte pînă la cel de miazăzi — conturează tabloul unei mari așezări, căreia cunoscuta cetate îi servea drept acropolă⁴.

E încă prea devreme pentru întocmirea unei clasificări definitive a așezărilor dacice din Munții Orăștiei. Ni se pare, totuși, că ele ar putea fi împărțite în trei mari categorii. În cea dintîi ar intra așezările pur militare — turnuri izolate, fortificații mai mici etc. — sau predominant militare, ca, de exemplu, cetățile de la Piatra Roșie și Blidarul.

Categoria a doua ar cuprinde așezările civile-gospodărești nefortificate și lipsite de o fortificație în imediata lor apropiere. Trebuie să spunem că săpăturii în astfel de așezări s-au făcut prea puține; bizuindu-ne mai mult pe recunoașteri, am putea încadra în această categorie așezările de la Luncani—Tîrsa, Bucium—Cărpeniș, Ocolişul Mic. Acestei categorii îi aparțin și așezările cu caracter sezonier (stînele) de pe Rudele, Meleia și Timpul.

Categoria a treia este și cea mai interesantă, datorită îmbinării elementelor de așezare civilă cu cele de punct strategic fortificat. În mod cert fac parte din această categorie Sarmizegetusa și Costeștii. Foarte probabil că și Fața Cetei, dependentă fie de cunoscuta fortificație de pe Virful lui Hulpe, fie de o alta, nedescoperită încă, de pe Comărnicele Cetei, se aseamănă în această privință cu așezările menționate. Am avea deci de-a face cu așezări mari, populate, dispunînd de o acropolă. În ce măsură ele îndeplineau funcții de oraș, adică,

¹ C. Daicoviciu, în *Așezările dacice din Munții Orăștiei. Studiu topografic al așezărilor*, Ed. Acad. R.P.R., 1951, p. 64.

² Cf. *Materiale*, VII, p. 316.

³ H. Daicoviciu, în *Materiale*, VII, p. 317; idem, *Date și probleme noi cu privire la dacii din Munții Orăștiei*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, 1959, Series IV, Fasc. I, Historia, p. 13..

⁴ Cf. *Materiale*, V, p. 384—385; VI, 349—350; VII, 315—316.

În primul rînd, funcția de centru economic (meșteșugăresc și comercial), dar poate și administrativ, al unor zone rurale, rămîne să se stabilească prin viitoare săpături. Deocamdată, doar despre Sarmizegetusa cu atelierile sale de topitorie, fierărie, olărie, s-ar putea afirma așa ceva.

Departate de a fi perfectă, clasificarea de mai sus are măcar meritul de a ne atrage atenția că știm prea puțin despre unele aspecte ale traiului dacilor din Munții Orăștiei. Accentul va trebui pus, în viitor, pe cercetarea așezărilor civile, a celor nefortificate ca și a celor din preajma cetăților dezvelite deja. Credem că astfel se va putea demonstra *arheologic* că regiunea nu este numai o redută a statului dac, ci și, ba poate chiar în primul rînd, un puternic centru economic, de producție.

Al doilea aspect al problemei dezbătute aici — acela al posibilității identificării principalelor așezări — prezintă dificultăți în bună parte de nebiruit. Există toate șansele ca numele dacic al celor mai multe dintre așezările mari să nu-l cunoaștem niciodată. Geografia lui Ptolemaios nu ne poate fi de folos întrucît ea cuprinde, probabil, întreaga regiune a Munților Orăștiei sub denumirea de *Sarmizegetusa*. Identificarea Sarmizegetusei propriu-zise numai cu așezarea de pe Dealul Grădiștii este evident mai justă, dar ea pune problema identificării celorlalte mari așezări din ținut.

O singură încercare s-a făcut, pînă acum, în această direcție: aceea a lui N. Gostar, care, într-unul din rapoartele preliminare de săpături, emitea ipoteza că Blidarul, mai precis punctul văii Apei Orașului străjuit de această înălțime, ar fi *Tapae*¹. Identificarea nu ni se pare însă posibilă și iată de ce:

Nu avem nici un motiv să credem că Tapae unde a luptat Traian și Tapae unde luptase Tettius Iulianus ar fi două localități diferite. Or, e prea puțin probabil ca generalul lui Domițian să fi ajuns pînă la Blidarul. Depărtarea dintre Tapae și Blidarul pare să fi fost destul de mare, judecînd atît după relatarea lui Cassius Dio², cît și după Columna Traiană. Afară de aceasta, cetatea Blidarului n-a fost distrusă în primul război dacic, ceea ce s-ar explica cu greu dacă Tapae s-ar localiza aici.

Tot la Cassius Dio găsim informația că, după sîngeroasa luptă de la Tapae, Traian a poruncit să se ridice un monument soldaților căzuți și să se aducă anual sacrificii funebre³. Ordinul împăratului presupunea menținerea fermă a localității în mîinile romanilor încă după primul război, împrejurare imposibil de admis în cazul cetății de la Blidarul, dar foarte lesne de crezut dacă prin Tapae înțelegem Porțile de Fier ale Transilvaniei. Într-adevăr, garnizoana lăsată de Traian pe locul viitoarei Sarmizegetuse romane⁴, în Cîmpia Hațegului, făcea ca această trecătoare să rămînă în mîinile romanilor, intenția împăratului fiind de a nu permite ca dacii, în viitorul război, să-i bareze calea în același loc.

În prezent, vedem o singură posibilitate de discuție în jurul problemei identificării cetăților dacice. Este vorba de aceea pe care o oferă cetatea de scaun a lui Burebista, *Argedava*, pomenită de cunoscuta inscripție în cinstea lui Acornion⁵.

¹ În SCIV, VI, 1—2, 1955, p. 228.

² Cassius Dio, LXVIII, 8—9.

³ *Ibidem*, 8.

⁴ C. Daicovicu în *Istoria Romîniei*, I, Ed. Acad. R.P.R., 1960, p. 307.

⁵ Vezi ultima editare a acestei inscripții la G. Mihailov, în IGB, I, Serdicae, a. MCMLVI, nr. 13.

Pornind de la premisa stabilită de V. Pârvan că riul Ordessos se numea în realitate **Argesis*¹, era clar că Argedava trebuia localizată undeva pe acest riu, pe Argeș. În mod perfect logic, R. Vulpe identifică *Argedava* cu marea așezare de la Popești, înfloritoare pe la mijlocul secolului I î.e.n.²

Singurul inconvenient al acestei identificări era existența puternicelor cetăți din Munții Orăștiei, datînd din aceeași epocă. Se punea întrebarea de ce Burebista, posesor și chiar constructor al acestor cetăți, își avea reședința într-o așezare mai slab întărită și, oarecum, periferică? Caracterul «getic», «sud-tracic», al statului lui Burebista fiind greu de admis, rămînea explicația, plauzibilă, că regele dac avea mai multe reședințe, în diverse părți ale vastului stat pe care izbutise să-l înjghebeze³.

Anumite împrejurări ne fac însă astăzi să ne îndoim de justetea localizării Argedavei pe Argeș. E vorba de noua lectură dată de C. Daicoviciu pasajului din Polybius în care Dromichaites e numit rege al odrizilor, stabilind că expresia originală folosită de istoricul grec va fi fost aceea de «rege al ordyșilor» (sau «ordessilor») ⁴. Obiecțiile față de această lectură ⁵, care tind să-l facă pe Dromichaites într-adevăr odrid, nu pot fi luate în considerare, întrucît, istoric, nu explică cum «statul» odryd sud-dunărean, desființat de Filip al II-lea, reinvie la nordul Istrului și încă în așa fel încît îl poate învinge de două ori pe Lysimach, iar filologic nu explică de ce în *Suidas* găsim ortografierea surprinzătoare, unică, a numelui odrizilor cu doi «s» ⁶. De altfel, Polybius vorbește în repetate rînduri de adevărații odrizi, bineînțeles fără a-i plasa la nord de Istru.

De aici rezultă că atît la mijlocul secolului al V-lea î.e.n., cînd scria Herodot ⁷, cît și în secolul al II-lea î.e.n., cînd Polybius și-a compus opera, Argeșul se numea *Ordessos* și nu *Argesis*. Denumirea *Argesis* nu e atestată de nici un izvor antic, ea fiind pe de-a-ntregul o creație etimologică a lui V. Pârvan. E posibil ca *Ordessos* să fi devenit *Argesis*, dar nu vedem nici un motiv ca această transformare să se fi petrecut din sec. al II-lea pînă în sec. I î.e.n.

Dispărînd *Argesis*, dispare și legătura necesară dintre el și *Argedava*. De altfel, *Arcidava* (*Argidava*) bănățeană ⁸ indica și mai înainte că o astfel de relație necesară nu exista.

Sîntem îndreptățiți, credem, să tragem deci concluzia că cetatea de scaun a lui Burebista se afla în Munții Orăștiei, foarte probabil la Costești. Această cetate de reședință putea purta, eventual, numele de *Argedava*. Ea putea să se numească însă și altfel; inscripția de la Dionysopolis, spartă în acest loc, lasă deschisă această posibilitate. Fără a intra în amănunte, problema făcînd obiectul unui studiu aparte aflat în pregătire, ne gîndim la un alt nume: *Sargedava*, de pus în legătură cu denumiri ca *Sar-mizegetusa*, *Sar-getia*, *Germi-sara*. Lucrul

¹ V. Pârvan, *Considerațiuni asupra unor nume de riuri daco-scitice*, în ARMSI, seria III, t. I, 1923, p. 12—16.

² R. Vulpe, *Argedava*, în *Omagiul lui Constantin Daicoviciu*, Ed. Acad. R.P.R., p. 557—564.

³ *Ibidem*, p. 563.

⁴ C. Daicoviciu, *Țara lui Dromichaites*, în *Emlékkönyv Kelemen Lajos*, Cluj, 1957, p. 180.

⁵ D. Berciu, *op. cit.*, p. 277.

⁶ *Suidas*, ed. Ada Adler, II, Lipsiae, p. 141, 1534, s.v. Δρομυχαίτης.

⁷ Herodot, IV, 48.

⁸ Ptolomeu, *Geogr.*, III, 8, 4; K. Miller, *Itineraria Romana*, col. 543 și urm.

nu ni se pare imposibil din punct de vedere lingvistic, iar plasarea reședinței lui Burebista în Munții Orăștiei este mai logică istoricește și mai bine susținută de rezultatele săpăturilor decât localizarea ei în Cîmpia Munteană.

Pentru rezolvarea celor mai importante probleme necesare elaborării monografiei, am întocmit un proiect de organizare a săpăturilor în anii 1961—1965, pe care conducerea șantierului l-a aprobat în linii generale. Se prevede, în acești cinci ani, încheierea — în suprafață și în adâncime — a lucrărilor la « incinta sacră » a Sarmizegetusei, dezvelirea într-o măsură însemnată a așezării civile de aici, cercetarea așezării civile de pe Fața Cetei și a acropolei sale, terminarea lucrărilor de la Blidarul, cercetarea principalelor puncte locuite din jurul cetății de la Costești, a așezării de la Bucium, a punctului « Sub Cununi » cu material din epoca dacică și din cea romană, a castrelor și fortificațiilor de pământ din ținut, căutarea urmelor lucrărilor romane de asediu. Acestor lucrări trebuie să li se adauge, astăzi, săpăturile de la Tilișca și Piatra Bolii. În mod obligatoriu, an de an, ar urma să se întreprindă ample acțiuni de recunoaștere și prospectare arheologică. Topografierea exactă a punctelor de mare interes arheologic, ridicarea planurilor precise ale unor complexe de monumente și efectuarea unor studii geografico-geologice ar urma să completeze șirul de măsuri ce constituie tot atâtea premise ale redactării monografiei plănuite.

HADRIAN DAICOVICIU

ВОПРОСЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАСКОПОК В ГОРАХ ОРЭШТИЕЙ

РЕЗЮМЕ

В связи с разработкой обширной монографии о дакийских крепостях и поселениях в горах Орэштией необходимо выяснить ряд вопросов, выдвигаемых раскопками в этой части Карпат.

1. *Вопрос о протяженности зоны дакийских поселений и о плотности ее населения.* Последние открытия, в частности крепостей в Пятра Боллий-Бэница и Тилишке, доказали, что центральная часть дакийского государства распространялась к востоку и к югу дальше, чем это до сих пор считали. Необходимо, следовательно, чтобы археологические раскопки охватили более обширный географический ареал. Чувствуется также необходимость в исследованиях для получения некоторых, хотя бы приблизительных данных о плотности населения в горном участке дакийских поселений.

2. *Хронология и продолжительность дакийских поселений в горах Орэштией.* Если хорошо известна дата конца дакийских поселений в этой области (106 г. н.э.), то не уточнено ни время их возникновения (возможно, даже до Биребисты?), ни их различные фазы. Необходимы, следовательно, тщательные исследования с целью установления хронологии этих поселений.

3. *Типы дакийских поселений в горах Орэштией и возможность их отождествления с поселениями, упомянутыми древними авторами.* На основании до сих пор проводившихся исследований автор подразделяет дакийские поселения в горах Орэштией на три категории: а) военные поселения или с преобладающим военным характером (отдельные башни, крепости в Пятра Рошие и Блударул); б) неукрепленные хозяйственно-гражданские поселения и поселения, в непосредственной близости к которым не было укреплений (Лункань — Тырса, Бучум — Кэрпениш, Околишул Мик, овечьи загоны на Мелея, Руделе и Тымпул); в) крупные укрепленные поселения или поселения с крепостью (Сармизегетуса, Костешть, Фаца Четей).

Что касается отождествления этих поселений, то автор считает, что *Argedava* (резиденция Биребисты) следует искать не на реке Арджеш (в древности называвшейся не *Argesis*, а *Ordessos*), а в горах Орэштией, возможно, в Костешти. С другой стороны, возможно, что резиденция дакийского царя называлась не *Argedava*, а иначе, может быть, *Sargedava*; автор связывает это название с наименованиям *Sar-getia*, *Sar-mizegetusa*, *Getni-sata*.

PROBLÈMES ET PERSPECTIVES DES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DU MASSIF D'ORĂȘTIE

RÉSUMÉ

L'élaboration d'une ample monographie des forteresses et des établissements daces du massif d'Orăștie exige que l'on tire au clair toute une série de questions soulevées par les fouilles exécutées dans cette zone des Carpates.

1. *Le problème de l'étendue de la zone des établissements daces et de la densité de son peuplement.* Les dernières découvertes, celles notamment des forteresses de Piatra Bolii-Bănița et Tilișca ont prouvé que la zone centrale de l'Etat dace s'étendait plus vers l'est et le sud qu'on le croyait jusqu'ici. Il est donc nécessaire que les recherches archéologiques embrassent une plus large aire géographique. Parallèlement, la nécessité d'études à même d'offrir quelques données, même approximatives, quant à la densité de la population dans la zone montagneuse des établissements se fait sentir.

2. *Chronologie et durée des établissements daces du massif d'Orăștie.* Si la date de la fin des établissements daces de cette contrée nous est bien connue (106 de notre ère), en revanche on ne sait avec précision ni l'époque de leur commencement (peut être même avant Burebista?), ni leurs différentes phases. Des recherches minutieuses s'imposent par conséquent si l'on tient à déterminer la chronologie des dits établissements.

3. *Les types des établissements daces du massif d'Orăștie et la possibilité de les identifier avec ceux mentionnés par les auteurs antiques.* Se fondant sur les recherches effectuées jusqu'ici, l'auteur partage les établissements daces du massif d'Orăștie en trois catégories: a) établissements dont le caractère militaire est pur ou prédominant (tours isolées, forteresses de Piatra Roșie et de Blidarul);

(b) établissements civils non fortifiés et dépourvus de fortifications dans leur voisinage immédiat (Luncani-Tîrsa, Bucium-Cârpeniș, Ocolișul Mic, bergeries de Meleia, Rudele et Tîmpul); c) grands établissements fortifiés ou pourvus d'une acropole (Sarmizegetusa, Costești, Fața Cetei).

Quant au problème de l'identification de ces établissements, l'auteur est d'avis que l'on doit rechercher la résidence de Burebista, *Argedava*, non sur la rivière d'Argeș (appelée dans l'antiquité *Ordessos* et non pas *Argesis*), mais dans le massif d'Orăștie, peut-être à Costești. Il se peut du reste que la résidence du roi dace ne s'appelât pas *Argedava*, mais autrement, éventuellement *Sargedava*, nom que l'auteur rapproche de noms comme *Sar-getia*, *Sarmizegetusa*, *Germi-sara*.

